עין משפט נר מצוה

קז א מיי' פ"ג מהל' מכירה הל' ח טוש"ע ח"מ סי' רב סעיף ז:
קח ב מיי' פ"א מהל' תרומות הל' כד:
קט ג מיי' פ"ב מהל' ביכורים הל' יא:
קי ד ה מיי' פ"י מהל' שכנים הל' ח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כו:
קיא ו מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כו סמג עשין סח טור ש"ע ח"מ סי' תיז סעיף ד:

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות הכא במאי עסקינן בחיטי דיקא נמי דקתני כל שהוא ש"מ ת"ש (א) אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור ע"כ לא פליגי אלא דמר סבר יש ברירה ומר סבר אין ברירה אבל גדל בפטור דברי הכל פטור (א) הכא במאי עסקינן דמפסיק צונמא אי הכי מאי טעמיה דרבי דהדרי ערבי (ב) ובמאי קא מיפלגי מר סבר אוירא מבלבל ומר סבר האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ושש עשרה אמה ותו לא והא תנן מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה אמר אביי מיזל טובא אזלי אכחושי לא מכחשי אלא עד שש עשרה אמה טפי לא מכחשי כי אתא רב דימי אמר בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן אילן הסמוך למיצר בתוך י"ו אמה מהו אמר ליה גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד אילן הסמוך למיצר ואחד אילן הנוטה מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ: **מתני'** אילן שהוא נוטה לשדה חבירו קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה ובחרוב ובשקמה כנגד המשקולת בית השלחין כל האילן כנגד המשקולת אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקולת: **גמ'** איבעיא להו אבא שאול ארישא קאי או אסיפא קאי תא שמע דתניא בית השלחין אבא שאול אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין שמע מינה ארישא קאי שמע מינה אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני כל אילן סרק אי אמרת בשלמא ארישא קאי היינו דקתני כל אילן אלא אי אמרת אסיפא קאי אילן סרק מיבעי ליה אלא לאו שמע מינה ארישא קאי שמע מינה: **מתני'** אילן שהוא נוטה לרה"ר קוצץ כדי שיהא גמל עובר ורוכבו רבי יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: **גמ'** מאן תנא דבנזקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן אמר ר"ל במחלוקת שנויה ורבי אליעזר היא דתנן אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות רבי אליעזר מתיר בכדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן התם זימנין דמפחית ולאו אדעתיה אבל הכא קמא קמא קא קייץ ליה: ר' יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות: איבעיא להו שיעורא דרבי יהודה נפיש או דלמא שיעורא דרבנן נפיש פשיטא דשיעורא דרבנן נפיש דאי ס"ד שיעורא דרבי יהודה נפיש רבנן בשיעורא דרבי יהודה היכי עבדי ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עביד אפשר דגחין וחליף תותיה: רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: תנא מפני אהל הטומאה פשיטא מפני הטומאה תנן אי ממתניתין הוה אמינא דלמא מייתי עורב טומאה ושדי התם (ג) וסגיא בדחלולי בעלמא קא משמע לן:

הדרן עלך לא יחפור

רש"י

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות. דתנן בקדושין (דף כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה שהמטלטלין אין נקנין אלא במשיכה וקרקע נקנה בכסף ואם מכר לו קרקע ומטלטלין יחד כיון שנתן דמי הקרקע או מסר לו שטר מכירת קרקע או החזיק בקרקע מדעת מוכר נקנו המטלטלין בלא משיכה. קתני מיהא קרקע כל שהוא חייב בביכורים וקס"ד ביכורי אילן קאמר: **הכא במאי עסקינן בחטין.** שכל ז' המינים חייבים בביכורים: **מעורבין זה בזה.** שאין סומכין על הברירה לחלקו לחצאים ולומר שלצד הארץ חייבין ושלצד החוץ פטורין: **אבל דכ"ע הגדל בפטור פטור.** שאם היו כל שרשיו בחו"ל פטור ואפילו עומד האילן בתוך שש עשרה אמה לארץ ולא אמרינן מן הארץ ינק: **דמפסיק צונמא.** באמצע שרשים שאין שני צדדין יכולין לינק זה מזה: **דהדרי וערבי.** האילן נעשה אחד למעלה בעציו: **אוירא מבלבל.** אע"פ שבתוך הקרקע (ד) כשני אילנות הואיל ולמעלה באויר העולם נעשה אחד מתערבין יונקותיו: **כ"ה אמה.** קשה לעולא דאמר [כו:] י"ו אמה ותו לא: **אכחושי לא מכחשי.** בשדה חבירו אלא עד שיתסרי הלכך טפי מהכי לאו גזלן הוא: **הנוטה.** נופו לתוך שדה של חבירו: **שעל מנת כן הנחיל יהושע.** התנה עמהם שלא יקפידו על כך: **מתני' מרדע.** מלמד בקר: **קוצץ.** הענפים עד גובה מלא מרדע שלא יעכבוהו מלהוליך מחרשתו שם: **החרוב והשקמה.** שאילם מרובה וקשה לשדה: **כנגד המשקולת.** כל מה שנוטה לתוך שדהו: **משקולת.** חוט (ה) האדרכלין שבונין חומה ותולין בה משקולת של אבר: **ואם בית השלחין היא כל האילן.** אפי' אינו חרוב ושקמה קוצץ כנגד המשקולת שהצל רע לבית השלחין: **אבא שאול אומר כו'.** בגמ' מפרש אהייא קאי: **גמ' ארישא קאי.** דקאמר ת"ק קוצץ מלא מרדע ואפי' אילן סרק חוץ מחרוב ושקמה ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק נמי כנגד המשקולת: **או אסיפא קאי.** דקאמר ת"ק (ו) כל האילן כנגד המשקולת ואפילו אילן העושה פירות ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק הוא דכנגד המשקולת אבל אילן העושה פירות נמי מלא מרדע ותו לא: **כל האילן.** כל האילנות: **אי אמרת בשלמא ארישא קאי.** ולטפויי אתא (ז) [מחרוב ושקמה דקאמר ת"ק] היינו דקאמר כל: **אלא אי אמרת אסיפא קאי.** מאי כל הא לגרועי אתא: **מתני' אילן הנוטה לרשות הרבים קוצץ.** מן הענפים התחתונות כדי שיהא גמל עובר תחת העליונות: **מפני הטומאה.** מפרש בגמ': **גמ' בתר [אומדנא] דהשתא אזלינן.** דקתני קוצץ מן הענפים כדי שיהא גמל עובר ורוכבו והרי חוזרין וגדלים לאחר זמן: **כדי שתהא עגלה מהלכת.** אם תקרתה חזקה כל כך מותר ואע"ג שסופה שתתליע ותפחת: **קמא קמא קייץ ליה.** כל ענף וענף שיקדים ויצמיח יקצצנו: **בשיעורא דרבי יהודה מאי עבדי ליה.** כשיבא גמל טעון פשתן היאך יעבור: **מפני אהל הטומאה.** שמא יפול כזית מת אצל האילן והרי הענפים (ז) ארוכים מאהילין עליו ועל עוברי הדרכים ומביאים עליהם את הטומאה: **ושדי התם.** על האילן ומתוך שענפיו רבים הטומאה עומדת שם ואינה נופלת לארץ ובני אדם עוברים תחתיה ואי לא חיישינן אלא להכי בדחלולי בעלמא סגי ליה לקוץ אחד אחד מבינתים כדי להרחיק אויר ביניהם ולא תעמוד שם טומאה: **קמ"ל.** מתניתא דאפילו לא נותר בו אלא ענף אחד מזיק הוא את הרבים: הדרן עלך לא יחפור

תוספות

בחטה. וא"ת והא חטה יניקתה ג' טפחים כדמוכח בשבת פרק אמר ר"ע בשמעתין דערוגה (דף פה.) ואין לומר דכל שהוא דהכא לאו דוקא דהא בפ"ק דקדושין (דף כו.) קא מייתי לה בשמעתא דאי בעי לצורין בה או לאו וקאמר כל שהוא למאי חזי ומשני כגון שנעץ בה מחט וקאמר איכפל תנא לאשמועינן מחט מי לא עסקינן דתלי ביה מרגניתא משמע דכל שהוא דוקא וי"ל דנהי דיניקתה ג' מ"מ עיקר יניקתה אינו אלא כנגדה ואילן נמי יניקתו כ"ה אפ"ה עיקר יניקתו י"ו (ח): **ואחד אילן הנוטה מביא וקורא.** בפרק המקבל (ב"מ דף קז. ושם) פליגי רב ושמואל באילן הנוטה על המיצר רב אמר הנוטה לכאן לכאן והנוטה לכאן לכאן ושמואל אמר חולקין ופירש בקונט' התם דבנטיית שרשים איירי ולפיכך שמעתין דהכא כרב דאזיל בתר שרשין ורשב"א פירש שם בענין אחר: **שעל מנת כן הנחיל יהושע וכו'.** במרובה (ב"ק דף פא.) פריך אמאי לא חשיב לה בהדי עשרה תנאין של יהושע ומשני לה: **בדחלולי סגי.** פי' ר"ח דחלולי לשון יראה שעושים צורות של עץ ונראין כבני אדם ואין העוף רשאי לישאר שם קמ"ל דאע"פ שברח העוף פעמים שמשאיר שם בשר המת שמביא בפיו ונשאר שם בענף הלכך אין לו תקנה אלא בקציצת ענפים כולם (ח) ב:

הדרן עלך לא יחפור

מסורת הש"ס

א) גיטין כב., ב) נדרים נט:, ג) [עירובין לו: וש"נ], ד) [לעיל כה:], ה) ב"ק פב., ו) [לקמן פב:], ז) [פי' כשיבא לחרוש ומריס המרדע להכות הבהמה שחורש בה לא יהיו ענפי האילן מעכבין אותו. ערוך ערך מרדע], ח) לקמן ס., ט) [שם], י) ס"י שהצדדין אין יכולין, כ) [צ"ל אחר ד"ה קוצץ], ל) רש"ל, מ) [וע"ע תוס' קדושין כו. ד"ה קרקע],

הגהות הב"ח

(א) גמ' הכא במאי עסקינן. נ"ב תימה דה"ל להקשות ממשנה י' פ"ג דמעשרות להדיא דאילן העומד עיקרו בחו"ל פטור ממעשר וק"ל: (ב) שם דהדרי ערבי ובהא קא מיפלגי: (ג) שם ושדי התם ובדחלולי בעלמא סגיא קמ"ל: (ד) רש"י ד"ה אוירא וכו' הקרקע הם כשני: (ה) ד"ה משקולת חוט האדרכלין שבונין: (ו) ד"ה או אסיפא וכו' ת"ק בית השלחין כל האילן: (ז) ד"ה מפני אהל וכו' הענפים המרובים מאהילין: (ח) תוס' ד"ה ובדחלולי וכו' ענפים כולם כנגד המשקולת הס"ד:

מוסף רש"י

טבל וחולין מעורבין זה בזה. אין לך פירי באילן הזה שאין מקצתו מן הארץ שהוא טבל ומקצתו מחו"ל שהוא חולין, לפי שהיניקה מתערבת, ונפקא מינה שאין מעשרין מטבל ודאי עליו, דהוי מן החיוב על הפטור, ולא ממנו על טבל ודאי (גיטין כב.). **הגדל בחיוב.** מה שבתוך ארץ ישראל (שם). **מרחיקין את האילן מן הבור.** שהשרשין מתפשטין ונוקבין בכותלי הבור ומחלידין את הקרקע והכתלים נופלים (ב"מ קיז.) **כ"ה אמה.** כך שיעור שהשרשין נמשכין והולכין ומקלקלין את כותלי הבור (לעיל יח.). **מלא המרדע.** בגבהו (לקמן פב:). **אין עושין חלל תחת רשות הרבים.** ואע"ג דמקבל עליה כל הזיקא דלאו מחמתיה, שאין רצונם של בני אדם ליזוק ולירד לדין על עסקי ממונו, ומפרש ואזיל מה הוא אותו חלל כגון שיחין ומערות (לקמן ס.). **רבי אליעזר מתיר.** אלא שיכסהו כיסוי חזק כדי שתהא עגלה מהלכת, דר"א אזיל בתר השתא ולא חייש לשמא היום או למחר יכלה הכיסוי ויפול ויזיק [illegible] בב"ק (שם). **זימנין דמפחית.** דמתליע מתוכו ויפחות ולאו אדעתיה דעובר בהכי [illegible] ויפול (שם).

הדרן עלך לא יחפור

מוסף תוספות

א. ומשום יניקת ג"ט שינוק משם אין קפידא כל להיותו גזלן אפילו לענין ביכורים. ריטב"א. ב. ורש"י ז"ל פירש בדחלולי מלשון חלל וכו'. ואינו מחוור, דלא הוה ליה למימר בדחלולי, אלא בחלולי. רשב"א.

רבינו גרשום

בחטה. זרוע בתוכו וממנה מביא בכורים דלא אזלי שרשין כלום וליכא למימר דקא ינקי ממצר אחר: דיקא נמי. דבחטה עסקי' דקתני קרקע כל שהוא דאי באילן עסקינן לא סגיא בקרקע כל שהוא כלל ש"מ: אילן הנטוע על (שפת) [ספר] של ארץ ישראל מקצתו נוטה בארץ ומקצתו נוטה בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דאותו הנוטה בארץ הוה ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוה ליה חולין ולאו בר עישורי נינהו ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסורין רשב"ג סבר (א) מש"ה אמר הגדל בחיוב חייב משום דיש ברירה דיכול לברור איזה ענף נוטה בחו"ל ואיזה בארץ ורבי סבר אין ברירה מש"ה טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסור אבל גדל בחיוב דכולה אילן הוה בא"י אע"ג דאזלי שרשין בחו"ל וקא ינקי מחו"ל דברי הכל חייב דשדיין עיקרו בתר נופו וקשיא לעולא: דמפסיק צונמא. דלא קאזלי שרשין כלל בחוצה לארץ מפני הצונמא דמפסיק מש"ה דברי הכל חייב אבל אי לא מפסיק צונמא פטור מפני השרשין דקא ינקי מחוץ לארץ: אי הכי. דמפסיק צונמא בהא לימא רבי טבל וחולין מעורבין זה בזה (ב) דאותו הנוטה בארץ הוי ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוי ליה חולין ולאו בר עישורי אינן (והא גדל כולו בארץ) ומשני דהדרי ערבי נופין ולמעלה מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל רבי סבר אויר ארץ ואויר חו"ל מבלבלן ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה: מרחיקין את האילן ט"ז אמה ותו לא ורמינהו וכו'. מינק ינקי עד ט"ז אמה ואין מביא ממנו בכורים. (ג) ור' יוחנן ס"ל בעולא אחד אילן הסמוך למצר חבירו וא' אילן הנוטה לתוך של חבירו מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: **פיסקא** קוצץ מלא מרדע על גבי המחרישה. שכשהוא עובר על גבי המחרישה והמרדע על כתיפו כל אותן הענפים שמעכבין לו קוצצין אותן שכנגד המחרישה: בחרוב ובשקמה. דאיכא תרתי לריעותא חדא דענפיו מרובים ומזיק לשדה ואין (שוין) פירותיהן חשובין: קוצץ כולו כנגד המשקולת. כל הענפים הנוטים לשדהו וקוצץ ממטה ועד למעלה כעין שיכול להוריד מלמעלה מן האילן ועד למטה קו המשקולת והולך שוה שאין שם עיכוב ענף: ואם בית השלחין היא. השדה דצריך לה מטר כל שעה להשקותה והצל רע לה קוצץ כל האילן בין עושה פרי בין אינו עושה כנגד המשקולת: אבא שאול אומר כל אילן סרק שאין בו פרי קוצץ כנגד המשקולת: איבעא להו. הא דקתני אבא שאול כל אילן סרק כנגד המשקולת ארישא דמתני' קאי דקתני בחרוב ובשקמה כנגד המשקולת ואמר אבא שאול כל אילן סרק קוצץ כנגד המשקולת ולא חרוב ושקמה משום דקא טעני פירות [illegible] אילן פירות ואתא אבא שאול למימר כל אילן סרק [illegible] אבל אילן פרי אינו קוצץ כל עיקר אפי' [illegible] דמזיקי ענפיו שאין יכול המטר לירד [illegible] חרוב ושקמה דאינו קוצץ משום דקא טעני [illegible] אי אמרת אסיפא קאי וקאמר אילן סרק [illegible] שאול אומר אילן סרק כנגד המשקולת [illegible] לאפוקי חרוב ושקמה דאינו קוצץ דהיינו [illegible] נזק בתר אומדנא דהשתא אזלינן בתר נזק [illegible] קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ברוכבו דאזלינן [illegible]

[illegible] אינשי דאזלי עלה. דזימנין דמפחית ולאו אדעתיה דלא מצי חזי ליה להכי קאמר אין עושין חלל. אבל הכא באילן דמתני' קמא קמא [illegible] שיעורא דרבנן נפיש [illegible] בשיעורא דרבי יהודה [illegible] אהל הטומאה [illegible] הדרן עלך לא יחפור

א) נראה דחסר וצ"ל רשב"ג סבר דהגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור ומשו"ה אמר וכו'. ב) נראה דכצ"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה כיון דמפסיק צונמא ואותו הנוטה וכו'. ג) לכאורה נראה דצ"ל ורבין אמר ר"י דלא ס"ל כעולא אלא אחד וכו':

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

חזקת הבתים. ובית הבדים. פי' ר"י נר מרדכי להא דתנן בפרק שומר בקבלה (מציעא כד.): עכברו הגיחות והכלים ומשמע שים להן זמן קבוע היינו שרוב העולם דורכים מז בזמן לקיטה אבל יש בני אדם שמקיימין כל השנה ודורכין במעט מעט:

שלשה חדשים בראשונה. מתוך פ"ק ממשמע דבעי רבי ישמעאל שהות יהיה ויקלוט בתוכן שלשה חדשים ומשוים וכן בחמרוים ומין מימה שהרי תבואה הנזרעת אחר ניסן גלילה גג' חדשים ומין זמנה עד ניסן הרי דמקיין בעין זה לחמרי בר"ח (יב.). כל תבואה הנקלטת בחג בילוע שהגילה שלים לפני ר"ה אלמא גדלה פעמים בחותו זמן אבל קשיא לר"י לש"כ חמרי לרי בר"ח מדשים סגי שיהא ג' חדשים לפני ניסן ויקלוט בניסן ושיהא בסוף הקיץ ושליחת בניסן הרי ו"ל דלריך לכילה תבואה של י"ב בחמשה לרבי ישמעאל הוי ל"ג חמרי גגמר לכל חלת פירי לחלחת ירחי כגון שהפסידה לרבי ישמעאל הוי חזקה שאי אתה יכול לומר זמן אלה אבל קשה לר"י לחמרי בגמ' (לקמן דף לו:) פירש רבה ופירש זוטו אבל מיכה בייניהו דר' ישמעאל סבר פירש רבה כגון שעורים ושבולת שועל שגדלים גג' חדשים ור"ע סבר פירש זוטו כגון ירק שגדל בחדש אחד והא חמרי גגמר (לקמן ע"ב) לחספסתא בחדש אחד הוי חזקה לרבי ישמעאל ונרחה לר"י דלא בעי רבי ישמעאל שיהא התבואה ויקלוט אלא לפי זרעה הראשון או הוי יזרעה בשאר חדשים לחמרים לע"פ שלא קלחה ובהא פליגי דרבי ישמעאל סבר בעינן שיהא גדל לפני בראשונו הרבה כגון ג' חדשים והיינו פירש רבה ור"ע סבר לחין לריך שיגדל בראשונו אלא חדש אחד והיינו פירש זוטו ות"ת היכך יהא ניכר שיחזיק בה כל ג' חדשים לחמרים או חמרוים כי ניוט אחד או בב' יוכל לקלוט או לזרוע או תימא שמנכש בה ור"ל כגון שאוכלה אחת ואת לחמרי ר"י לחחזיק בה בכה"ג בעגל ובגדל את השדה ונועל בחפתח ואין מניח אדם ליכנס ואת לחמר בגמרא (דף לו:) לגלה דוקא שאת לא הוי חזקה ה"מ כשאוכל בעניו זה שאין התבואה מוחזק לבך שבני אדם עושים בעוד שהוא ירק ולא בא עדיין לגבעול אלא הוי חזקה ובשדה אילן דבעו רבנן דפליגי אר' ישמעאל בגמרא ב מיום ליום ג' שנים אע"ג דלא שייך למימר כל שיבא שאת מ"מ מיכא למימר כגון שזומר ומעכב העניו לעלמו ואע"ג דמתקן בכך והוי כמו ניר כיון ג (שמתקן) העניו לעלמו לא שייך למימר כל שיבא דכרבא גיעול בה ועול בה לומר ר"י לחחזיק בה בכה"ג בעגל ובגדל את השדה ונועל בחפתח ואין מניח אדם ליכנס ואת לחמר בגמרא (דף לו:) לומחא גמאי קני לה ולא קאמר כגון שבעגה ובדרה מיכא למימר לחין עניה מועלת אע"כ מיכא מכילה בהא זו זריעה אבל נעילה גרידא לא מהני מידי ואשתא אתי שפיר נמי לרבנן דרבי ישמעאל: **שהן** י"ח חדש. תימה וכי מניינא אתא לאשמועינן וכה"ג פריך בכמה דוכתי ומיכא למימר דלרופין אתי לאשמועינן ד לע"כ מאי קמ"ל דב הוגא ובגמרא מאמע מתמניתין לא הוה אמינא דבעינן לרופים אי לא לאשמועינן דב הוגא [ע"י תוי"ט שאמה על זה]: **כנס את תבואתו.** להכי קאי ליה לכרם תבואה מאוס לכתיב (דברים כג) ותבואת הכרם ות"ת מינה הא למנך תבואה קודם זימים דיין קודם לשמן כלחמרינן בחיזהו נאך (ב"מ סג.). הגיע זמן יין למכור ואתה הכי קאמר הגיע זמן למכור אמן אלא כנס את קייליו אמאי תני ליה בתר הכי הא תנים קדמי להא אמר בהמקבל (שם קו:) חלי ניסן ואילך חלי סיון קניר חלי סיון ותמוז ה) [וחלין] אב קיץ ואילו בניר היה בתרי כלחמרינן בברכות (דף לה:) לאמר להו רבא לרבנן במטותא מיניכו לא תיתחזיו בקמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי ותמרינן נמי בפ"ק דמ"ק (דף כו:) גגב ניסן וגגב תשרי לא שמיה גגב וה"מ בחיכסא ודבר מועט ותמרינן בחיזהו נאך (ב"מ דף עג.) חזי מר להגהו רבנן לריסני למי אחמת ומנכתי להו בעגב אמר אלו מאמע דבניר הוי בחשרי וכבר כלה הקיץ ו"ל להא דקאי קיץ לחלי סיון ותמוז ואלי אב לפי שאז עיקר יובש של תמיים בחילן ומיהו אין קולחין אותו מן החילן עד לאחר הבציר ע"כ לוקטין אותו קודם חלי סיון ו) ומניחים אותו לייבש ולא (ו) זמן כניסתו לבית עד לאחר תבואת הכרם והא דלא הוה לקיטה חזקה כי אמת היו רגילין לייבש באותו שדה שגדלו שם ולכך לא הוה חזקה עד שייבשם לביתו ור"ח מפרש כגם תבואתו בחשרי ומסק את זיתיו בשבט וכגם קיילו בחב הרי זו חזקה נמלחת חזקה בחבה ונקט כסדר זה משום דחשרי הוא תחלת השנה לחב יותר מיוחב אי הוה חני להו כסדר נמסי שנה שהן גדלין עליהן: **אי** מה שור המועד עד נגיחה רביעית בו'. מכלן חזר בו רש"י ממה שהיה מפרש בע"ק (דף כג: ושם ד"ה ולא) גבי (ו) דפליגי חבי דרבא לחמר חבי ממול מרי שלשום תלת ולא יחמרנו בעליו לחתן לנגיחה רביעית ורבא לחמר חתמול מחמול חד הוא כו' לחבי חבר דעד נגיחה רביעית לא מיחייב ורבא חבר לחייב בנגיחה שלישית ל"ל הוה מסיק הכא גמרא ללא כהלכתא דקי"ל כרבא לגבי חבי [ז] וחזר (ח) רש"י ופירש החשתות דוכתין חיכא בייניהו וה"ל עזהל מפרש דוחתי לכ"ע לא מיחייב עד רביעית אבל בהא פליגי ללחבי דחשתי נגיחה רביעית חקרא ללא יחמרנו אם נגח נגיחה רביעית ואח"כ נגח ג' לא מיחייב עד שיגח בזיום רביעי ללא יחמרנו חקי חימים דומיא דחתמול שלשום אבל נרבא דנגיחה רביעית לא בחיבא בהדיא לחפילו בזיום שלישי אם נגח נגיחה רביעית מיחייב: **עד** נגיחה רביעית **לא** מיחייב. תימה לר"י דחתי פריך הא הכי ילוף משור המועד מה התם הוחזק נגחן שלש פעמים ד"ג הוחזק בחמתן בשלש שנים ג"כ מתלת שנים ולילך קחה ליה ברשותיה ותומר ר"י דש"ד למקשה דהכי ילוף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מחתי נזק לנזק שלש ה"ג כיון שחכלה שלש שנים ולא מיחה נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח תע"ג דחילחת בלא טעמת הוא:

הגה

חזקת הבתים: [ד]אין זו חזקה דקנין הנזכרת בנכסים שיש להם אחריות, ואינן דומות זה לזה כלל, דאילו חזקת קנין הוא תיקון בגופה של קרקע כדתנן (לקמן מב.) נעל גדר וכו' הרי זו חזקה, ואכילת פירות אינו קונה וכדבינן למימר בפרקין, ואילו חזקת ראייה היא בהפך, דתיקון אינו ראייה, וכו', ואין חזקה אלא אכילת פירות בשופי כדרך שהבעלים אוכלים. מיטב"ש (ים פילקין). ב. דאמרינן לקמן בגמ' (לו:) אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר' ישמעאל ור' עקיבא אבל חכמים אומרים חזקתן ג' שנים מיום ליום. רשב"ם. ג. ולהכי אמר שהם שמונה עשר חודש רצופין. תמ"ן. ד. [ד]קאמר סתמא דגמ' אי מה שור המועד עד נגיחה ד' לא מיחייב. תוספות פ"ק נב:

מוסף רש"י

בורות. עגול. שיחין. מיון וקלי. **מערות.** מקויש **בקילי.** (לעיל יז.)

מוסף תוספות

א **ומסק את שלו.** יין של גפנים: **וכנס את שלו וייקנו.** תמיהני ליקט וייבשן בה ועשה קליעות והכיסן לבית שרי זו חזקה כמילו כן ג' שנים: **גמ' מהולי אוהב.** שגלמה שנהדרין לחומה כלחמרינן בהאי שנה (דף לח.) עשר גליוט גלמה שנהדרין כו' מיבנה לחומה מחומה כו': **לא מיחייב.** לשלם אלא מני מזק אף כאן עד גמר שנה רביעית לא הוי חזקה:

חזקת א הבתים והבורות והשיחין והמערות והשובכות והמרחצאות ובית הבדין ובית השלחין והעבדים וכל (ג) שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום ב שדה (ג) הבעל חזקתה שלש שנים ואינו מיום ליום ג) ר' ישמעאל אומר ג' חדשים בראשונה ג' באחרונה ושנים עשר חדש באמצע הרי (ג) י"ח חדש ר"ע אומר חדש בראשונה וחדש באחרונה וי"ב חדש באמצע הרי י"ד חדש א"ר ישמעאל בר"א בשדה לבן אבל בשדה אילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו (ד) כנס את קייצו הרי אלו ג' שנים: **גמ'** אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מנין לחזקה (ה) ג' שנים משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות ב נפק לי' מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד ה"נ כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח אי מה שור המועד ד עד נגיחה רביעית לא מיחייב ה"נ עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה הכי השתא התם מכי נגח שלש נגיחות הוי מועד ואידך

בית השלחין. מתוך שהמעיין במוכו שמשקים לותה ממנו מדיר עושה פירות תדיר וכל דבר שעושה פירות מדיר חזקתן ג' שנים מיום ליום אם החזיק בה שלש שנים שלימות אין לריך להביא שטר מכירה ואם ערערו עליה בעליה הראשונים וזה אומר מכרת לי ואני אומר לא מכרתי לך אלא שטר חזקה מועלת לו ואם לאו אין חזקה מועלת לו לפי שכשמכרו ג' שנים לחזקה כל הרלוי לגלות ממנה בג' שנים ממרו: **שדה בית הבעל.** המשתפלת כמי גשמים אינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה חזקה ג' שנים ואינה לריכה מיום ליום. ומה היא חזקתה רבי ישמעאל אומר שלשה חדשים חמרוים של שנה ראשונה ושלשה חדשים רחמרוים של שנה חחרונה וחמלעת שלימה שים הממכרים לזרוע לפני רגש השנה וכיון שהחזיק בה סוף שנה ראשונה ג' חדשים ויש לו עדיש שזרעה בחותן ג' חדשים וכן ג' חדשים רחמרוים של חחרונה הרי זו חזקה שלש שנים לעולם אמין לך חדש הרואה את חבירו שזורע את שדהו לאכול פרי העשוי לשנה ושותק: **ר"ע אומר כו'.** מפרש בגמרא [ו.] במאי פליגי: **בד"ת.** שלריך י"ח חדש לשדה בית הבעל: **בשדה הלבן.** שכל פירותיה נלקטין בפרק אחד לפיכך לריך ג' שנים: **אבל בשדה האילן.** שפירותיה נלקטים לפרקים ענפים בפרק אחד וזיתים בפרק אחר ותמרה בפרק אחר: **כנס את שבותו.** יין של גפנים: **ומסק את זיתיו וכנס את שלו.** תמיהני ליקט וייבשן בה ועשה קליעות והכיסן לבית שרי זו חזקה כמילו כן ג' שנים: **גמ' מהולי אוהב.** שגלמה שנהדרין לאוהב כלחמרינן בהאי שנה (דף לח.) עשר גליוט גלמה שנהדרין כו' מיבנה לאוהב מאוהב כו': **לא מיחייב.** לשלם אלא מני מזק אף כאן עד גמר שנה רביעית לא הוי חזקה: ולילך

ואידך כי לא נגח מאי לשלם הכא כיון דאכלה תלת שני קיימא לה ברשותיה אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה תיהוי חזקה אלמה תנן (א)כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה טעמא מאי דאמרינן דלמא כדקאמר השתא איהו לא טעין אנן ליטעון ליה מתקיף לה רב עוירא אלא מעתה מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה דומיא דשור מועד מה שור המועד בפניו בעינן אף הכא נמי בפניו בעינן התם [1]והועד בבעליו כתיב הכא (ב)חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה ולר"מ (ג)דאמר ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כ"ש אכלה תלתא פירי (ד)בחד יומא כגון תאנה ליהוי חזקה דומיא דשור המועד מה שור המועד בעידנא (א) דאית ליה הא נגיחה ליתא להא נגיחה הכא נמי בעידנא דאיתא להאי פירא ליתא להאי פירא אכלה תלתא פרי (ה)(בתלתא יומי) כגון צלף ליהוי חזקה התם פירא מיהא איתיה ומגמר הוא דקא גמר ואזיל אכלה תלתא פירי בתלתין יומי כגון אספסתא ליהוי חזקה היכי דמי דקדיח ואכלה דקדיח ואכלה התם משמט הוא דקא שמיט ואכיל אכלה תלתא פירי בתלתא ירחי כגון אספסתא ליהוי חזקה מאן הולכי אושא ר' ישמעאל לר' ישמעאל הכי נמי דתנן רבי ישמעאל אומר בד"א בשדה הלבן אבל בשדה אילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייצו הרי אלו ג' שנים לרבנן מאי אמר רב יוסף קרא כתיב [2]שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום (ב) שהרי נביא עומד בעשר ומזהיר על אחת עשרה א"ל אביי דלמא התם (ו)עצה טובה קמ"ל דאי

ואידך. כלומר ונגיחה רביעית דבעינן היינו משום דאי לא נגח לאחר שהוחזק מה ישלם: **שאין עמה טענה.** מפרש במתני' לקמן (דף מא.) אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי אמר לו שלא אמר לי אדם דבר מעולם ולא אמר לו אתה מכרת לי: **תיהוי חזקה.** דהא אמרת שלש שנים מפקי ליה מרשות מוכר: ומשני **טעמא מאי.** אמרינן שלש שנים מפקי לה מחזקת מרה קמא דאמרינן דלמא כדאמר איהו זה אומר לקחתיה ממך וזה אומר גזלתה ממני ואין אנו יודעין האמת עם מי אתיא חזקת שלש שנים ומוקי לה ברשותיה ואמרינן דלמא קושטא הוא כדקאמר אבל בלא טענה מהיכן קנאה בשביל אכילת שלש שנים: **מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה.** אם מיחה המערער בתוך שלש שנים לפני עדים שלא בפני המחזיק ואמר דעו שפלוני מחזיק בקרקע שלי בגזילה לא תיהוי מחאה: **דומיא דשור המועד.** שמעידין ששורו נגחן ובשלש פעמים שהעידו שלא בפניו אינו נעשה מועד אף התראת עדות של מחאה לא תיהוי עדות שלא בפניו דמחאה דומיא דהעדאה היא שהיא התראה לשמור שורו ואף המחאה התראה היא להזהר בראיית זכותו ושטר מכירתו: **התם והועד בבעליו אמר רחמנא כו'.** כלומר לא דמי נהי דגמרינן שלש שנים משלש נגיחות כי היכי (ג) דמפקי הני מחזקה הני נמי מפקי מחזקה אבל מחאה מהעדאה לית לן למיגמר דהתם כיון דהעדאה לחייבו ממון על נגיחותיו היא באה ולהעמיד שורו בחזקת מועד בעינן בפני בעלים שידעו לטעון ולהכחיש העדים ולהביא אחרים להזימן אבל טעמא דמחאה להתרות בו להיות זהיר בזכיותיו היא באה שזה טוען שבגזילה היא בידו הכא אפילו שלא בפניו נמי איתה: **דחברך חברא אית ליה כו'.** ויאמרו זה לזה והדבר בא לאזניו ואינו יכול לומר אילו שמעתי הייתי זהיר בראיית זכותי: **ולר' מאיר דאמר כו'.** כלומר לר"י דאמר בב"ק [כג:] איזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים איכא למימר הכא ג' שנים דומיא דג' ימים אלא לר"מ דאמר התם דאפי' נגח ג' פעמים ביום אחד הוי מועד מק"ו הכא נמי אכלה תלת פרי בחד יומא כגון תאנה שאינה מתבשלת יחד ויש שאינה מתבשלת שחרית ולערב היא ראויה הכי נמי דהויא חזקה. ומשני דומיא דשור המועד כו': **צלף.** פרי שלא ניכר בו היום ונגמר לסוף ג' ימים: **אספסתא.** מין זרע הוא לעשב בהמות ולסוף ל' יום הוא נגמר ועוקרין אותו וזורעין אחר במקומו ובתוך שלשים יום גוזזין אותו שלש פעמים: **דקדיח.** גדל קלת: **משמט הוא דקא שמיט ואכיל.** ואין זו אכילת כל הפרי: **בתלתא ירחי.** שעקרה בסוף כל חדש וזרע אחרת: **מאן הולכי אושא.** דאמר רבי יוחנן לעיל [ע"א] להא מילתא משמייהו: **רבי ישמעאל.** לא פירש (ז) לי מהיכן אלא הכי גמירי שהוא היה באותו הזמן: **לרבנן מאי.** רבנן דלית להו הא דרבי ישמעאל מנא להו חזקה דשלש שנים: ה"ג **שהרי נביא עומד בעשר ומזהיר על אחת עשרה.** ירמיה בשנה העשירית לצדקיהו (ד) והיה כלוא בחצר המטרה כדכתי' בס' ירמיה(ח) ושם נאמר לו הנה חנמאל בן שלום וגו' וכתיב בההוא עניינא שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וגו' היה מזהיר (ה) לוקחי שדות לכתוב שטרות ולהעמיד עדים בחתימתם כי יגלו מן העיר בשנת אחת עשרה כשנלכדה העיר ולא יחזיקו במקח שלש שנים אלא עשירית ואחת עשרה אלמא בהני תרתי שנין לא הוי חזקה מכאן לחזקה שאינה פחותה משלש שנים: **עצה טובה קמ"ל.** כלומר לעולם חזקה הויא בשנה אחת ועצה טובה קא משמע לן שיהא שטרו בידו מוכן לראיה ולא יזקק לעדים כשיעוררו עליו: דאי

אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה כו'. תימה מאי ס"ד דמקשה דהיכי מצי לאוקמי בידיה כיון דלא טעין מידי [א] וי"ל דהכי פריך כיון דילפת משור המועד מה התם בשלש נגיחות הוי בחזקת נגחן הכא נמי כיון דאכלה שלש שנים ולא מיחה הויא בחזקת שלא ימחה עוד ובלא טענה נמי תהא שלו דאית לן למימר שמחל לו אי נמי הא דקא פריך למימרא דחזקה שלא בטענה תהא חזקה היינו כגון דאמר ליה מפלניא זבנתה דזבנה מינך אע"ג דלא אמר קמי דידי זבנה ולא דר בה אפי' חד יומא ולא ידע אי זבנה מיניה אי לא אלא דהכי א"ל [ב] תימה לרשב"א הא דמיבעיא לן בפ' כיצד הרגל (ב"ק כד. וסס) אי לאיעודי תורא אי לאיעודי גברא תפשוט מהכא דלאיעודי תורא הוא (ו) דקאמרי הולכי אושא מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות נפקא ליה כו' ואי לאיעודי גברא לא מייעד עד נגיחה רביעית דאז הוא מועד לעבור בהתראות דכשנגח נגיחה שלישית והתרו בו עדיין לא עבר על שלש התראות עד שיגח פעם רביעית וי"ל דסוגיא דהכא כמאן דאמר לאיעודי תורא והולכי אושא לא אמרו אלא דגמרינן משור המועד ולא יותר וילפינן משלש התראות דגברא ולא משלש נגיחות דתורא ועוד דלמאן דאמר לאיעודי גברא אין צריך שיהו מוחזקות לעבור בהתראות דאם כן עד נגיחה חמישית לא יתחייב אלא צריך שיודיעוהו בכל פעם כשיגח כדי שישמור שורו ומכל מקום חיובא דשור תליא במה שהוחזק ליגח: **אלא** מעתה מחאה שלא בפניו לא תהא מחאה. פירש ר"י כי היכי דילפת משור המועד דהוי חזקה בשלשה זימני הכי נמי נילף מה שור (ז) צריך העדאה בפניו ולא אמר קלא אית ליה ותועיל הכי נמי מחאה שלא בפניו אית לן למימר דלית ליה קלא ולא תהא חזקה אף על פי שמעה החזקה כיון דאין קול למחאה מה היה מועיל אם מוחה כיון שלא תגיע למחזיק מחאתו [ג] ואע"ג שמחאה באה לבטל החזקה וההעדאה באה לקיים [ד] מ"מ פריך שפיר [ה] והא דנקט מחאה ולא נקט חזקה [ו] משום דחזקה נשמעת טפי מהעדאה [ז] אבל מחאה אינה נשמעת יותר [ח] ובלא שור המועד הוי מצי למיפרך דלא תהא מחאה כדפריך אליבא דרבנן אלא כיון דיליף משור המועד ניחא ליה למפרך מיניה ומשני חברך חברא אית ליה ויש קול בין למחאה בין להעדאה אבל בהעדאה גרידא גזירת הכתוב הוא דאין נעשה מועד אלא אם כן מעידים בפניו אפילו יתברר לו באלף עדים שהעידו על שורו בבית דין: **כגון** צלף. (ח) בתר דשני ליה מתאנה פריך מצלף דתאנה גדולה היא בשעה שנוטלין חבירתה מן האילן אלא שלא נתבשלה עדיין אבל צלף קטן הפרי הרבה כשנוטלין האחת כדאמר בשבת (דף ל:) עתידין אילנות שיטענו פירות בכל יום לגלג עליו אותו תלמיד אין כל חדש תחת השמש אחוי ליה צלף ור"ח גריס ברישא תלתא פירי בחד יומא כגון צלף שיש לו שלשה פירות ביחד [ט] ובתר הכי גריס כגון תאנה וההיא דשבת משמע כספרים שלנו: **ודלמא** עצה טובה קא משמע לן. ה"נ מצי למיפרך ודלמא בתוך עשר הוה קאי ומזהיר על תחלת אחת עשרה דליכא אפילו שנה ולעולם בשנה אחת הויא חזקה ור"ח פירש דרב יוסף יליף הכי וגריס שהרי נביא עומד בתשע ומזהיר על י"א שתלכד העיר ויאבדו השטרות ויסמכו על חזקת שלש שנים ומביא ראיה מסדר עולם דבשנה תשיעית בחדש עשירי היה ומיהו בכל הספרים שלנו כתוב שהרי נביא עומד בעשירי וכן בסדר עולם שלנו תניא בשנה העשירית ועוד דלגירסתו נמי קשיא מנא ליה שלש שנים מיום ליום לפי גירסת סדר עולם ליכא אלא שמנה עשר חודש שהרי בשנת אחת עשרה בתשעה לחודש הרביעי הובקעה העיר:

שתא

תורה אור

1 וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט

2 שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֵי יְרוּשָׁלַ‍ִם וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוּתָם נְאֻם יְיָ: ירמיהו לב מד

רבינו גרשום

התם כי לא נגח. רביעית מאי לישלם: אלא מעתה. דאמרת כיון דאכלה ג' שנים קיימא ברשותיה אם כן כל חזקה שאין עמה טענה להיכא דקאמר ליה מערער מה אתה עושה בתוך שלי ואמר הלה אכלתיה שני חזקה ולא אמר לי אדם דבר תיהוי חזקה ואנן תנן דכל חזקה שאין עמה טענה שאינו טוען עם החזקה של אבא היתה וירתיה או שקניתיה ממך ואכלתיה שני חזקה אינה חזקה. ואי טעין הכי אע"ג דלית ליה שטרא טענינן ואמרינן הכי הוא כדקאמר ושטרא הוא דארכס ליה אבל אם אינו טוען אלא שאכלתיה שני חזקה אין זה טענה. ולדבריך דילפת משור מועד דלאחר ג' שנין קיימא ברשותיה תיהוי חזקה אע"ג דלית ליה טענה אחריתי ומשני טעמא מאי הוי חזקה שיש עמה טענה חזקה משום דאמרי' דלמא הכי כדקאמר ושטרא אירכס ליה. אבל להיכא דאין עמה טענה השתא איהו לא טען אנן טענינן ליה ולא הוה חזקה: מתקיף לה רב עויר' אלא מעתה. דמפקת ליה משור המועד להיכא דמיחה המערער שלא בפניו לא תיהוי מחאה דדומיא דשור המועד וכו' ומשני גבי שור המועד שאני משום דגזירת הכתוב הוא אבל מחאה שלא בפניו בדין הוא דהוי מחאה דאמרי' ליה למחזיק חברך כו' ומחברך שמעת המחאה: ולר' מאיר דאמר כו'. בשלמא אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"מ דאמרי אינו חייב עד דנגח ג' נגיחות בג' ימים כדכתיב אם שור נגח הוא מתמול שלשום תמול [חד מתמול תרי שלשום תלתא הכא נמי לא הוי חזקה עד דאכלה ג' שנים אלא לר' מאיר דאמר כיון דכי ריחק נגיחותיו דבג' ימים נגח ג' פעמים חייב קירב נגיחותיו בשנגח ג' פעמים ביום אחד לא כל שכן דהוי מועד הכא נמי לטעמי' למה לי תלת שנין לחזקה אפי' ביום אחד תהוי חזקה. והיכי דמי כגון דאכלה תלת פירי בחד יומא דומיא דג' שנים שאוכל ג' פירות כגון תאנה דבבקר מתבשלת תאנה זו ובחצי היום אידך ואידך לערב ותהוי חזקה: ומשני דומיא דשור המועד בעינן מה שור המועד בעידנא דעבד הא נגיחה אכתי ליכא לאידך נגיחה כלל. ה"נ גבי חזקה בעינן דבזמן דאיתא להאי פירא ליתא להאי כלל בעין דאכתי לא בא. והא לא מצית למישכח אלא בג' שנין אבל תאנה היום בשחרית היו שלשתן אלא שלא נתבשלו: כגון צלף. דבחד יומא מגדל חד פירא ועדיין אידך קטן הרבה ולמחר מתגדל ומתבשל [פירא אחריתא] ואידך ליום שלישי ואי אכלינהו בתלתא יומי תיהוי חזקה דומיא דשור המועד: ומשני התם נמי וכו' ומקשי' אכלה תלתא פירי בתלתין יומי כגון אספסתא שנוהגין בני אדם לקוצרה מי' ימים לי' ימים דהיינו ג' פעמים בל' יום ולבסוף ל' יום עוקרין אותה מכל וכל וחורשין השדה ליהוי חזקה דהשתא בעידנא דאיתא להאי ליתא להאי ומשני היכי דמי דתיהוי הכא חזקה (א) כיון דבגין דקדמה כשמתגדלת אכלי מיד לסוף י' ימים ודאי בעידנא דאיתא להאי ליתא להאי אבל מ"מ דמי כאכילה גנובה שאין ממתין עד ל' עד שתתגדל כולה אלא משמט שמיט ואכל להכי לא הוי חזקה ומקשי' אכלה תלת פירי בתלתא (ב) יומי כגון אספסתא דסוף ל' עוקרין אותה מהקרקע מהכל וזורעין אחרת תיהוי חזקה דהשתא ליכא למימר דשמיט ואכיל: ומשני מרא דשמעתא מן הולכי אושא היינו ר' ישמעאל: ולר' ישמעאל הכי נמי. דתהוי חזקה: דתנן אמר ר"י בד"א. דבעינן תלת שנין חזקה: בשדה לבן. דהיינו שדה תבואה שאין בה אילנות ואינה עושה אלא תבואה אחת בשנה משום הכי בעינן ג' שנים רצופות דומיא דשור המועד דליהוי ג' תבואות בג' שנים: אבל בשדה אילן. דיש בה נמי תבואה: כנס תבואתו וכו'. דעבד

מסורת הש"ס

הגהות הב"ח

מוסף רש"י

מוסף תוספות

אמרינן דקלא אית ליה ואינה מחאה. שם. ו. [דהרי] אנן חזקה מדמינן לשור המועד דתרווייהו מפיקי מחזקה קמייתא. ריטב"א.
ז. לפי שאדם עשוי לשאול מי עומד בקרקעותיו. שם. ח. שאין דרך לשאול אם נגח שורו וכן אין דרך מחזיק לשאול אם עושין מחאה עליו. שם. ט. קפריסין ועלין ואביונות, וכל חד מינייהו חשוב לאכילה כפרי בפ"ע. יד רמה. וקס"ד דכיון שהם דברים חלוקים וכל אחד ואחד נלקט לעצמו שיהיו נחשבין לשלש אכילות. ריטב"א. ופרקינן דומיא דשור המועד דבעידנא דאיתא להאי נגיחה ליתא להאי נגיחה אבל הכא אע"ג דאכילות מוחלקות הן בעידנא חדא איתנהו, ולא דמי לאסף את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייצו דאיתנהו בחדא זימנא ואפ"ה סלקא ליה חזקה דהתם פירות מוחלקין אבל צלף כלהו כחד נינהו. שיטמ"ק.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

דאי לא תימא הכי. הכי שלח ירמיה לאומן שהיו נבנב שגנו עם יכניה י"ל שהם קודם גזות לדקיהו בנו בתים ושבו כי לא תלמוד מפסק על מלחמת נבנב שבעים שהם למה היה להזהירם על זאת תלמ' עצה טובה (ד) קמ"ל דהוה משיא לומם הכא נמי עצה טובה בעלמא היא:

סדע. לכל עלמו היה יגע ליעלם עלה טובה דקאמר להו נמי מקום גניזת שטרותיהם היכן הם מתקיימים יותר:

מחיל ליונים. על פירות קרקעו למלך המוכן: **אלא מעתה.** כיון דלמרי שנין מחיל מיהדר מרעא ממי שיעל עליו ערעור לסוף שנים מיהדר מרעא לבעלים נכר מפירי דהם מחיל ליה עלייהו: **אלמה אמר רב נחמן.** לקמן בשמעתין:

עד כאן פירוש רש"י וצ"ל (ד) מכאן ואילך פירוש רבינו שמואל ב"ר מאיר

אלמה אמר רב נחמן. לקמן בשמעתין גבי מחזיק בקרקע מבירו ומזיל מידך ומייתי סהדי דלמכלן מרתיו שנין ולא יותר ואמר רב נחמן הלכה מרעא והדרי פירי של שמי שנים: **פרעי לא קפדי.** על מה שזה יוכל למוך שלהו של מכירו (ה) בלא רשותו ומיהו פירי לא מחיל: **אלא קפיד.** הוחיל ושלש גחוולתו ליכנס בלא רשות הבעלים וזה שעמק ולא מיחה ולמי מכרו לו: **ר"נ דלמלמד מיהוי חזוק.** למי שילך לנכסי דבי בר מליעיב הוחיל ולא מיחו (ה): **אי מחית נאפאי הוה מיזדקרנא בשטראי.** יותר מגי שנים. ומשני מחכך מחכת אית ליה ושודע לך שמחיתי ואם היתה לקוחה בידך כדברייך היה לך להזהר בשטרך יותר מגי שנים: **שאלכן לרופפו.** לגבל שם הניחה שנים שניה ואחר כך שלכה שני שנים שליעים וכיציעית מלי למר בעל השדה אתי לא ממחי לך היינו משום דאוברת לה שנה שנים דגלית מדעתך ללמו לידך הוחי והלכך לא יכעה חזקה: **חזקתן שלש שנים מיום ליום.** שלא יהיה הספק בידיעתו: **מהו דתימא מיום ליום.** דקתני ממניתן למעוטי מקוטעות לא תימא שלש שנים מקוטעות קמ"ל כי היכי דקתני פיפא שלה הבעל חזקה שלש שנים ויהיה יום ליום שלא שנים ויהיה וג' חדשים בחדשה וי"ב בחמעי:

קמ"ל. רב הונא דאוקי קמני למעוטי מפוחרות: **ומודה רב הונא.** דלי לו בחזקת שלים שנים מפוחרות: **בחמרא דמוכרי בחגי.** בחקום שנוהגין לזרוע שנה ולהוביע שנה שלא להכחיש את הקרקע להא לחזיק בה כלחזוקי מינהי. ומיהו שנה שהובילה מינה עולה (ו) לחשבון שלש שני חזקה ואריך לשמור שטרו יותר משלש שנים עד שילקוח שלש שנים. ומי טעין לידך מני בחתי בתוך שלש ומלחתי שלה היקה ולכך לא מחתי מני ס"ל מ"מ היה לך למחות שלש שנים שלדך לדור בהן בלילה והוה מין יכול להניח עדים שרשוהו בר לף בלילות וכין לליה ליה שהלי על הלילות הוו להו מפוחרות ומשו מיחת לדבר הוגה הם מני לידך לשמור שטרו ולמחות ומשו מיחת לדבר הוגה הם מני לידך הוחי ולחתי טוחה: **שיבני.** השכנים שלו שרשוהו בר בו יום ולילה (ו) היו רגילין להעיד: **שיבני מידע ידעי.** ומש טעון ויחתר לחייני לי שהלי לדייהת בית בימחת ובלילות לו טעניו לי לחעיד בו ומיהו לחן לא טעניו ליה לחתפרש בשמוך: **דחי לא.** שלש חין מעידין שהבית של משכיר: **דייני דשפילי.** שחין בקיחין בדין דייני הכי לקבל עדות חלו חס כבר נתנו שכר הבית למשכיר ומעולם בכי חלי גוזת לא חיירי רבח: **אמר מר זוטרא אי טעין כו'.** לחעיל ג' שנים רלופות חפ"ה חין מחייניו חת המחזיק להניח עדים שיעידו בפירוש על כל הימים והלילות שלא יעידו שהם שרשוהו בר ג' שנים ומשמעת שם (ח) בר בבית חף בלילות בר בו וקחמר מר זוטרא לחי טעין מערער ומחר חייני שהלי כו' טעננו טעננה ולריך שיבוחו עדים של לילות וימים לכיון לטעין טעננה כרי לקחמר חני לחיתיו שלא בר בלילות בבית ולכך לא ממחיתי ולחין חזקתו חזקה ולכך חני לומר חייני שהלי בלר בית תלת שנין בין ביממת בין בלילית שלכך לריך להניח עדים להכחישו ולומר לו שהיה לו למחות: **הכי**

שתא קמייתא לא קפיד וכו'. תימה (ט) מנא לן דר' ישמעאל דוקא יליף מסור המועד ולא רבנן מינהו נמי מני גמרי מסור המועד דהיינו טעמא נמי דלעיל דגמר מסור המועד לכיון דקפיד בג' זמנין ולא מיתה ת"כ ולחי מכרה לו וי"ל דלא דמי דודאי דר' ישמעאל לחזיל בתר מכילות שפיר מני למיגמר מסור המועד דמה התם הוחזק נגמר בג' פעמים חף כחן בשלש מכילות מם לח שמכרה לו היה מקפיד ולין זה וזה תלוייס בשהוי זמן אבל לרבנן דתלוי בשהוי זמן כמה יהה ויקפיד לח שיך למגמר מסור המועד:

אלא מעתה מחאה שלא בפניו כו'.

מור"י לליכא לחוקמי פירכת לחני חלמה (י) בעיר אחת דלי בעיר אחרת היכי דלא מחאה ותהא חזקה מלרכה כיון דלא הוה מחאה לו הוה חזקה דהא מינו לריך לבא בעיר אחרת לפני הממחזק ולממות כדמוכח לקמן (א):

הני נוגעין בעדותן הן. ומש חמלר ומחמי הוו נוגעין בעדות הא ליכא מיגו דה"מ במי שמכר לך מגר (ב) ומע"ג דבאת לחקון רבנן שבועת היסת לא מהימני לחסקודי בהאי מיגו דלחימת בריס הוים מקדש (קדושין מג.) (ג) הכא לחמחי קיימינן ומכחי לא ניחקנהו שבועת היסת מחי פריך להימניה במיגו ויש לומר דהאי מיגו הוא שילמים לומר פרעון לך כי שמע זקנה החמר (ד) ויחבע מהם פעם אחת (וע"ע תוס' שבועות מה: ד"ה בעדיה): **אמר** מר זוטרא אי טעין ואמר כו'. הקשה ר"י בר מלכי לפ"ה כי לא טעין ממי שמע לא נשמל מהן כי שמע אינן יודעין על הלילות שלא נוליח על פיהן שלא כדין לבכל עדיות לנו דוכחין יפה וכחן ממי שמע לא נחקור לומן מוסף ולאו פירכא היא לכיון שהעידו על הימים לפני יחמרו אין לנו

דייני דשפילי מושפלים. דיינים הכי שיהיו מאמינים להם מאחר שנתנו השכירות מי לא עסקינן דנקטי אכתי אגרי בידי' ואמרי לאמן ניתביה דאכתי לא יהבי דאיגהו לא איכפת להו לאמן מחייב להו למיתביה אי למחזיק אי למערער משום הכי מיהמני דלא נגעי בעדותן: אמר מר זוטרא כשטען המחזיק כבר היא בידי שני חזקה ואמר המערער לייתי סהדי דלסהוד ביה דדייר בה תלת שנין בביממא ובלילה טענתיה טענה אבל אי לא טעין הכי אנן לא ילפינן ליה למטען:

ו) [לקמן נג:], ג) [ובפ"ק לה:] מגילה יח: ניטין יד. סוכין ט. לב.], ג) [לעיל כח: וש"נ], ד) בדפוס פיחרו הטעמה "כאן מת כ"ש ד"א", ה) המהכים"ל מוחק תיבות, אל תמיהו, ו) [וכפמעמיו. רש"ל], ז) ל"ל פס.

תורה אור השלם

1 בְּנוּ בָתִּים וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִבְלוּ אֶת פִּרְיָן:

ירמיהו כט ה

2 כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹחַ אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנֶה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וְנִתַּתָּם בִּכְלִי חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים:

ירמיהו לב יד

הגהות הב"ח

(א) גמ' לו מחית באנפאי סוס: (ב) שם מכו דמימת מצי ס"ל סם מיחה וכו' לם מיחה ואינטר ואי נמי: (ג) שם דייני דשפילי דייני כפי מי לם: (ד) רש"י ד"ה והדרי פירי של שמי שנים ס"ל ומיהו קשה דשמי ס"ל ומיהו לקוח ס"ל דלמלמד וכו' ועיין ד"ק ד"ה ס"ל דלמלמד וכו' ולם מיהו סם"ל ומח"כ מ"ה שפי לא מדהכי הלכך היה לבעלים הראשונים למחות בתוך שלש שלא יחזיק בקרקע שלו ואם לא מיחה הפסיד סם"ל ומח"כ מ"ה לו מחית: (ה) ד"ה בחמרא וכו' עולה לו לחסבון וכו' עד שילקוט חבואות ג' שנים ולו טעין לידך ואומר לחי: (ו) ד"ה מיום ליום. (ז) ד"ה ומכאי מחכך מחכת אית ליה וכו' ומקמחי סם בימים סם: (ח) ד"ה למר מר זוטרא כי טעין לך: (ט) תום' ד"ה שמע וכו' מימה א"כ מנא לן: (י) ד"ה מלא וכו' כשהן דריך בעיר אחת וכו' בעוד לעיר אחרת: (כ) ד"ה הני וכו' וכן חזקה לאחר בדין ויתבע:

מוסף תוספות

א. דדייקינן מדתנן שלש ארצות לחזקה (לקמן לח.) דמהאה שלא בפניו הויא מחאה, כיון שחזקה מועלת כשהוא עמו במדינה ומנא לים דילמא לעולם לא הויא מחאה ומה שחזקה מועלת לפי שהיה לו לבא אצלו כששמע שהחזיק אלא ודאי אינו מחויב לבא אצלו וכיון שאינו יכול לאזניי אין החזקה חזקה דעיקר ראיית החזקה מדלא מיחה המערער וזה לא היה יכול למחות. ועיין מוקפ"ג בשם תוס' הרא"ש (סח:). ב. [ד]הא א"צ לפורעו בעדים. תוס' בשנות שם: ג. דרחמנא אמר (דברים יט) על פי שנים יקום דבר דכשמע ונאמנים בדיבור בלבד אבל העדים הטענים לישבע קודם שיאמינו דבריהם אין ממש בעדותם. תוס' קידושין מג: ד. כי שמא יביא הלוקח עוד עדים אחרים. רשב"ם.

רבינו גרשום

אלא אמר רבא. משום הא' טעמא אמרו רבנן דבעינן ג' שנין לחזקה: מחיל אינש ואינו חושש אם יעשה בה חבירו כלום תבואה אבל תלת לא מחיל והיכא דלא מיחה בג' שנין בודאי הוה חזקה: אם כן הואיל דאמרת דתרתי שנין מחיל ליה מאי דעביד בגוה: אם כן מיחה והדרא אריא דיחדר לבר מפירי דעבד בה דקיימא השתא אלמה אמר רב נחמן וכו': לא קפיד אם שלא ברשותו ירד בה. תלת קפיד שלא יחזיק בה ומוחה: הכי נמי דתהוי לאלתר חזקה אם נשתמש אחם בנכסי דבר אלישיב. נתת דבריך לשיעורין דלמאן דקפד לאלתר הוי חזקה ג' שנין לחזקה ולמאן דקפד לאלתר הוי חזקה: [תרתי ותלת] מיוזדהר אינש בשטריה. שיהא שמור שאם יעירער אדם על מקחו שיהא לו לראיה ושוב מייאש לשומרו וכיון דהכי

ג) א מיי' פי"ל מהלכות טוען הלכה ב סמג עשין סה טוש"ע מ"מ סי' קמ סעיף ז:

ד) ב מיי' שם הל' ה וסמג שם טוש"ע מ"מ סי' קמו סעיף ז:

ה) ג מיי' שם פי"ב הל' ד סמג שם טוש"ע מ"מ סי' קמ סעיף ג:

ו) ד ה מיי' שם וסמג שם טוש"ע מ"מ סימן קמח סעיף ג:

ז) ז ח מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע מ"מ סי' קמ סעיף ח וש"ע הגה"ט:

ח) ח [וע"ש בהגהות ומ"מ] טוש"ע שם סעיף ט ופ"י שם:

ט) ט מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סי' קמ סעיף מ:

רבינו גרשום (המשך)

קים להו לרבנן דטפי לא מיזדהר מכלל שאם יבוא וירערער אדם לאחר ג' שנין אין בדבורו ממש אע"פ שאבד השטר משום דמוקמינן בידו בעדי חזקה שיש בידו ג' שנים: א"כ דטפי לא מיזדהר הואיל ולא שמע שום מערער. אם כן כי מיחה אדם בתוך ג' שנים במקום אחר שלא בפניו אמאי הוי מיחוה הא מצי אמר ליה האי כיון דלא מחית באפאי לא מיזדהרנא בשטראי: ומשני דאמר ליה אידך חברך חברא אית ליה ההוה לך לשמור שטרא: למעוטי מקוטעות שלא תהא סוף ראשונה ותחלת אחרונה ואמצעי שלמה (ג) ולעולם שלמות בעינן ואפי' מפוזרות כגון שנה ראשונה ושלישית וחמישית קמ"ל רב הונא דרצופות בעינן ג' שנים והיינו מיום ליום דקאמר מתני': מדבי רב הונא באתרא דמוכרי באגי. שאותה שדה שוכרה שנה אחת. שניה מניחין אותה בורה אם כך רגילין אפי' לא החזיק כי אם מפוזרין הוה חזקה דמצי למימר ליה שרגילין בני אדם לעבוד שדותיהן: קמ"ל רב הונא. דמצי למימר לי' המחזיק אזיזנא ארעא דהאיל דהני סביבותי אינן זורעין חדא ארעא בכולי באגי דאינן זורעין לא מצינא למינטר מקמיה דדיסח רגל עוברין ושבין ומשוי"ה לא זרענא לה. ואי נמי מצי למימר בהכי ניחא ליה דלא למיזרעה דעבדא טפי בשתא אחריתא: בלילית לא ידעי אינשי אי דייר בה המחזיק אי לא ואע"ג דהני תלת שנין אינן רצופין משום ליילותא אפ"ה הויא חזקה וקשיא לרב הונא דאמר בעינן רצופין: ומתרץ אביי דמאן מסהיד אבתים דהאי מחזיק דייר בהם שיבבי הבית ואינהו מידע ידעי דהוה דייר ביה בין ביממא בין בלילה ואכתי רצופות ניהו: ורבא מתרץ כגון דאתו וכו' אגן אגרניה מינה דמחזיק: הני עדים נוגעין בעדותן דמשום ריוח שלהן מסייעי למחזיק דאי הוי אמרי ביממא דיירינן בלילה לא דיירינן לא הויא חזקה ושלא כדין יהביתו ליה ואכתי חייבין אתון למיתן למערער דזמנא אחריתא אגריה ומשום הכי נוגעין בעדותן הן ואמאי מהימנינ. אמר ליה רב אשי